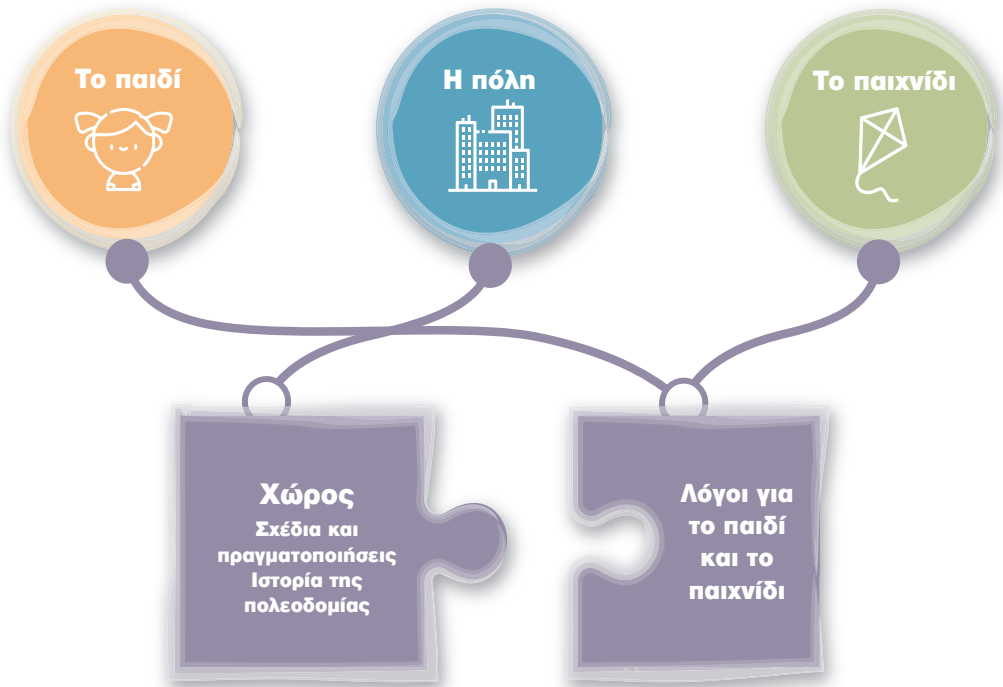

1 Το Spielraum και η πολυφωνική βιογραφία του

Η μελέτη της σχέσης παιδικής ηλικίας και πόλης αποτελεί αντικείμενο έρευνας σε πολλά διαφορετικά επιστημονικά πεδία, από την ιατρική και την ψυχολογία έως την παιδαγωγική και την αστική γεωγραφία. Ειδικά τα τελευταία πενήντα χρόνια, οι σχετικές μελέτες εστιάζουν στο πώς η σχέση αυτή επηρεάζεται από τις αλλαγές που έχει φέρει η έντονη αστικοποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο (Lynch 1977· Chawla 2000), πώς τα υλικά χαρακτηριστικά του αστικού χώρου επιδρούν στη νοητική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών (Christensen and O'Brien 2003· Karsten and van Vliet 2006) και στον βαθμό της αυτόνομης κινητικότητάς τους (Hillman, Adams, and Whitelegg 1990· Kytta 2004), καθώς και στο πώς οι χωρικές συνθήκες καθορίζουν τη σωματική υγεία και τη συναισθηματική ευημερία των παιδιών (Hüttenmoser 1995· Buss 1995). Αυτό το συνεχώς αυξανόμενο corpus έρευνας αναδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο του αστικού περιβάλλοντος στη ζωή των παιδιών και στη μελλοντική τους ευημερία ως ενήλικες. Όμως, από την άλλη πλευρά της σχέσης παιδιών και πόλης, δηλαδή από τη μεριά της πόλης, παιδοκεντρικές προσεγγίσεις έχουν υπάρξει μόνο σπάνια και αποσπασματικά, απέχοντας πολύ από το να δημιουργήσουν μια σχεδιαστική τάση ή σχολή σκέψης στην πολεοδομία. Παρότι η πόλη επηρεάζει τη ζωή των παιδιών σε μέγιστο βαθμό, φαίνεται να υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ των παραπάνω θεωρητικών προσεγγίσεων και της πρακτικής του αστικού σχεδιασμού. Το βιβλίο αυτό είναι μια πρόταση γεφύρωσης αυτού του χάσματος μέσω της εισαγωγής ενός νέου επιστημολογικού παραδείγματος που ονομάζω *Spielraum*. Το *Spielraum* αποτελεί τη σύνθεση των τριών εννοιών «παιδί», «πόλη», «παιχνίδι». Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός του *Spielraum* και τα καταγωγικά του χαρακτηριστικά και αναλύονται οι λόγοι που οδήγησαν στη δημιουργία του. Στη συνέχεια επεξηγείται η έννοια της πολυφωνικής βιογραφίας, που αποτελεί το αφηγηματικό σχήμα μέσω του οποίου δομείται το βιβλίο, και το τμήμα των Χαρακτήρων, δηλαδή των βιογραφημάτων των προσώπων που την επηρεάζουν.

1.1 Η σύνθεση των εννοιών «παιδί», «πόλη», «παιχνίδι»

Καθώς το θέμα αυτού του βιβλίου είναι οι τρεις έννοιες του παραπάνω τίτλου (το παιδί, η πόλη, το παιχνίδι), αρχικά είναι σκόπιμο να αποσαφηνίσουμε σε τι διαφοροποιείται από την πληθώρα των σχετικά πρόσφατων μελετών που ασχολούνται με τη σχέση του παιδιού με το παιχνίδι από παιδαγωγική σκοπιά (Khan, Bell, and Wood 2020), πραγματεύονται τον ρόλο των παιδιών ως ενεργών πολιτών μέσα στην πόλη (Wilks and Rudner 2013), ή ανιχνεύουν ποια στοιχεία του αστικού χώρου συμβάλλουν στην παιδοκεντρικότητά του (Krishnamurthy et al. 2018). Η παρούσα μελέτη, λοιπόν, είναι διαφορετική από τις ήδη διαμορφωμένες επιστημονικές περιοχές που ασχολούνται με τα παραπάνω ζητήματα (όπως η παιδαγωγική, η περιβαλλοντική ψυχολογία, οι γεωγραφίες των παιδιών), καθώς δεν εντάσσεται εξ ολοκλήρου σε καμία από αυτές και προτείνει μια ολιστική προσέγγιση που τις διαπερνά. Σχηματικά, θα λέγαμε ότι αποσυνθέτει τις ποικίλες συντακτικές σχέσεις που μπορεί να έχουν μεταξύ τους οι τρεις έννοιες (το παιδί, το παιχνίδι, η πόλη), και τις παραθέτει γραμμικά, χωρίς εξάρτηση της μίας από την άλλη. Αυτή η γραμμική παράθεση μας επιτρέπει να τραβήξουμε διασταυρούμενες γραμμές (Εικ. 1.1). Από τη μια μεριά βρίσκονται οι επιστημονικοί λόγοι για το παιδί και το παιχνίδι, και από την άλλη βρίσκεται η πόλη, την οποία ορίζουμε ως τον υλικό χώρο της.

Εικόνα 1.1 Η γραμμική παράθεση των τριών εννοιών «παιδί», «πόλη», «παιχνίδι» επιτρέπει τον επαναπροσδιορισμό των κατηγοριών επιστημονικών λόγων που τις μελετούν.

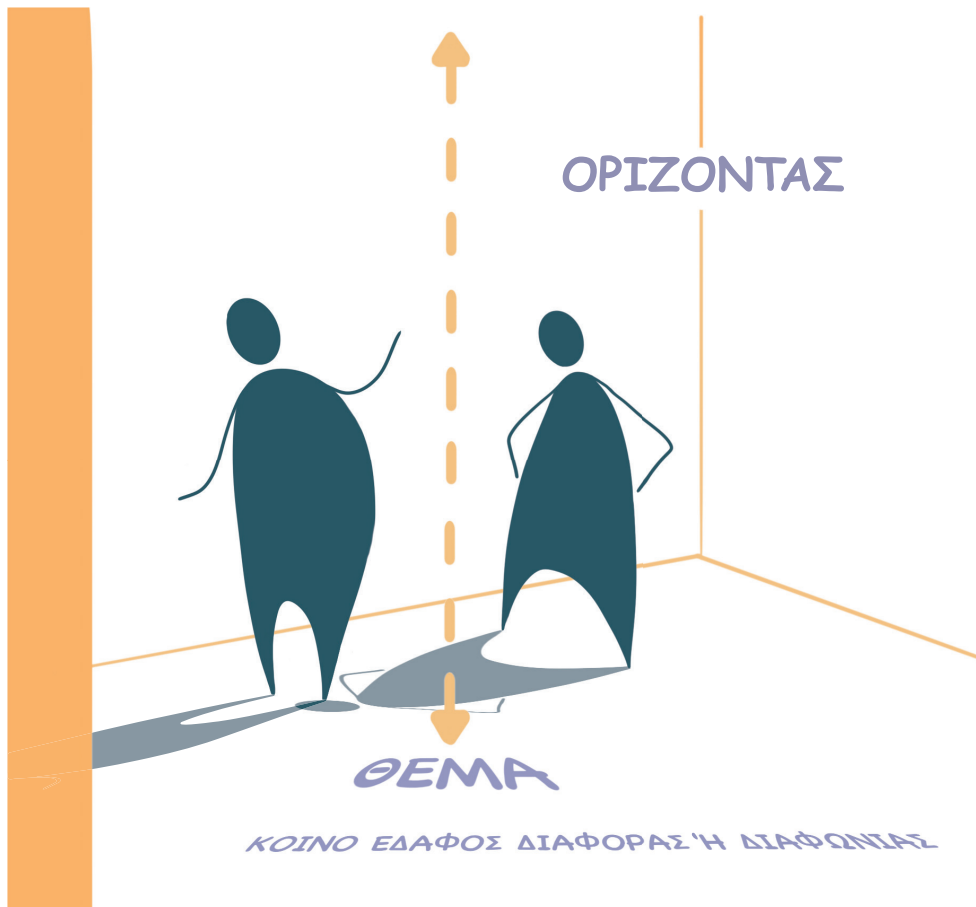
Αναμφίβολα, η αμεσότερη από τις πιθανές συνδέσεις μεταξύ των τριών εννοιών είναι εκείνη του παιδιού με το παιχνίδι. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στην ελληνική γλώσσα, το ρήμα «παίζω» προέρχεται ετυμολογικά από το ουσιαστικό «παιδί» (το αρχαιοελληνικό «παις»), ενώ στο λεξικό του Δημητράκου η πρώτη ερμηνεία του ρήματος «παίζω» είναι «παίζω ως τα παιδιά» (Δημητράκος 1964). Παρατηρούμε ότι η γλώσσα μαρτυρά τον ισχυρό εννοιολογικό δεσμό ανάμεσα στο παιδί και το παιχνίδι, «έχοντας ήδη επιτελέσει τη δουλειά της νοηματικής ανάλυσης» (Gadamer 1975, 102), όπως γράφει ο φιλόσοφος **Hans-Georg Gadamer**. Με κρυστάλλινη καθαρότητα, η γλώσσα μάς δείχνει ότι η ενέργεια, η πράξη που συντελείται με το «παιχνίδι» και δηλώνεται με το ρήμα «παίζω», θεωρείται ιδιοσυγκρασιακή των παιδιών.

Σε σύγκριση με την προϋπάρχουσα εννοιολογική σχέση μεταξύ «παιδιού» και «παιχνιδιού», η εισαγωγή της τρίτης έννοιας, της «πόλης», είναι λιγότερο εύλογη. Ο αξιοσημείωτος όγκος της βιβλιογραφίας που έχει αποτυπώσει τους ως σήμερα διαλόγους μεταξύ «παιδιού» και «πόλης» ή μεταξύ «παιχνιδιού» και «πόλης» δεν έχει αντιμετωπίσει τις τρεις έννοιες ως σχεσιακό σύνολο. Όμως η σχέση ανάμεσα στην παιδική ηλικία, στο παιχνίδι και στην πόλη, ή, πιο γενικά, το περιβάλλον στο οποίο εκτυλίσσονται τα παιδικά χρόνια, αναντίρρητα υπάρχει ως βιωμένη πραγματικότητα και καθορίζει τόσο τη ζωή των παιδιών όσο και την πόλη την ίδια. Το πού παίζουν τα παιδιά στον δημόσιο χώρο, το πόσο μακριά από το σπίτι τους τους επιτρέπεται να μετακινούνται μόνα, το πώς συγκεκριμένα μέρη ή περιοχές μέσα στον αστικό χώρο εντυπώνονται στις εμπειρίες τους, είναι παράμετροι κρίσιμες για το πώς βιώνουν την παιδική τους ηλικία. Επηρεάζουν το παιδί τόσο κατά την ανάπτυξή του (την υγεία, την κοινωνικοποίηση, τη νοητική του εξέλιξη, την ψυχολογία του), αλλά και μετά, κατά την ενήλικη ζωή του.

Ο τόπος, λοιπόν, που θα ορίζαμε τόσο με τα ιδιαίτερα υλικά του γνωρίσματα όσο και σε αλληλεπίδραση με τα κοινωνικοοικονομικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης κοινότητας που τον κατοικεί έχει ξεχωριστή σημασία στη διαμόρφωση των καθημερινών βιωμάτων του παιδιού. Ταυτόχρονα, αποτελεί το υλικό πλαίσιο που το διαπαιδαγωγεί, το κοινωνικοποιεί και το οδηγεί στην ενηλικιότητα. Ακόμη ευρύτερα, το εξωτερικό αυτό πλαίσιο εμπεριέχει την ιστορική διάσταση, την ιδιαίτερη χωροχρονική συνθήκη κατά την οποία εκτυλίσσεται η παιδική ηλικία. Όπως πρώτος πρότεινε ο ιστορικός **Philippe Ariès**, η παιδικότητα είναι μια κοινωνική κατασκευή (Ariès 1962), και επομένως αλλάζει νόημα και χαρακτηριστικά διαχρονικά, παρακολουθώντας την ιστορία της ανθρώπινης κατάστασης, από την προνεωτερική εποχή, τη νεωτερικότητα έως και σήμερα.

Παρότι το βιβλίο αυτό στηρίζεται στο θεωρητικό υπόβαθρο που έχει συγκροτηθεί εδώ και δεκαετίες σε ποικίλα και πολύ διαφορετικά μεταξύ τους επιστημονικά πεδία που μελετούν το παιδί, το παιχνίδι και την πόλη (αναφέρονται ενδεικτικά, η παιδαγωγική ή η ψυχολογία του παιδιού, η πολιτιστική θεωρία και η θεωρία της αστικότητας), δεν έχει ως στόχο τη διεπιστημονικότητα, με την έννοια της σύνθεσης προσεγγίσεων που έχουν ήδη διαμορφωθεί και «ανήκουν» στα επιμέρους διακριτά επιστημονικά πεδία. Μια τέτοια προσέγγιση συχνότερα καταλήγει σ' ένα είδος αναμέτρησης μεταξύ επιστημονικών περιοχών κατά την οποία η καθεμία διατηρεί

το «σημείο θέασής» της ακίνητο, και άρα η «άποψη», η «αντίληψη» της ουσιαστικά μένει αναλλοίωτη (Εικ. 1.2). Αντίθετα, στόχος είναι το ίδιο το «θέμα» (*topic*) να βρεθεί στο κέντρο βάρους (Carl 2012), να ασκήσει έλξη στην τροχιά του στους συμμετέχοντες επιστημονικούς λόγους, και να τους εμπλέξει στην ιστορία, την παράδοσή του – θα μπορούσαμε να πούμε: τη βιογραφία του.

Εικόνα 1.2 Η αντιπαράθεση μεταξύ διαφορετικών «απόψεων» για το θέμα (*topic*) όταν η καθεμία θεωρεί το δικό της «σημείο θέασής» ακίνητο.

Αν επομένως δεχτούμε ότι το «θέμα» («παιδί, πόλη, παιχνίδι»), οριζόμενο με διαφορετικούς τρόπους στα διαφορετικά πεδία, έπρεπε να αποτελέσει ένα σταθερό σημείο ώστε να μπορέσει να δράσει κεντροβαρικά, ήταν απαραίτητο να αποκτήσει ένα «κύριο όνομα» προκειμένου να μπορεί «να περιγράφει το ίδιο αντικείμενο σε οποιοδήποτε δυνατό σύμπαν» (Kripke 1980, 51). Μέσα από την αναγκαία διαδικασία απόκτησης μιας ταυτότητας, το κύριο όνομα αποτελεί «το σταθερό σημείο σε διάφορες καταστάσεις και σε διαφορετικά πεδία», σύμφωνα με τον **Pierre Bourdieu** (Bourdieu 2000). Το βάπτισμα, η απόκτηση κύριου ονόματος, είναι ένας μοναδικός

τρόπος κατονομασίας που μας επιτρέπει, μέσα από αυτή την πρακτική ταυτότητα, να συγκροτήσουμε μια συνολική αφήγηση. Στο βιβλίο αυτό, η σύνθεση των τριών εννοιών «βαπτίζεται» με το όνομα Spielraum.

1.2 Ορισμός και χαρακτηριστικά του Spielraum

Η ιδέα για το Spielraum γεννήθηκε στη σελίδα 269 της ελληνικής έκδοσης του *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική* του **Michel de Certeau** (Ντε Σερωτώ 2010, 269):

Με ένα παράδοξο που όμως είναι φαινομενικό, ο λόγος ο οποίος γίνεται πιστευτός είναι κι εκείνος που στερεί απ' όσα κελεύει ή που δεν δίνει ποτέ ό,τι υπόσχεται. Δεν εκφράζει ένα κενό, δεν περιγράφει μια έλλειψη, κάθε άλλο· τα δημιουργεί. Κάνει χώρο για το κενό. Έτσι, ανοίγει χαραμάδες· «επιτρέπει» κάποιο παιχνίδι σ' ένα σύστημα προσδιορισμένων τόπων. «Εγκρίνει» την παραγωγή ενός χώρου ο οποίος αφήνει περιθώρια για παιχνίδι (Spielraum) σ' έναν άβακα που αναλύει και ταξινομεί ταυτότητες. Καθιστά κατοικήσιμο. Υπ' αυτή την έννοια, τον χαρακτηρίζω «τοπική Αρχή». Είναι μια ρωγμή στο σύστημα που γεμίζει μέχρι κορεσμού με σημασία τους τόπους και τους περιστέλλει σ' εκείνη, μέχρι του σημείου να τους καθιστά «αποπνικτικούς». Ενδεικτική τάση: ο λειτουργιστικός ολοκληρωτισμός (ακόμα και όταν προγραμματίζει παιχνίδια και γιορτές) επιδιώκει να καταργήσει αυτές τις τοπικές Αρχές, διότι εκθέτουν σε κίνδυνο τη μονοσημία του συστήματος. Τα βάζει σε ό,τι πολύ σωστά ονομάζει *super-stitiones* [διδασκαλιές]: πλεοναστικά σημασιολογικά στρώματα που παρεισδύουν «επιπλέον» ή «παραπανίσια», απαλλοτριώνοντας σ' ένα παρελθόν ή σε μια ποιητική ένα μέρος των εδαφών που κρατούν για τον εαυτό τους οι υπέρμαχοι της τεχνικής ορθολογικότητας και της αύξησης της χρηματοοικονομικής αποδοτικότητας.

Στο κείμενο του de Certeau παρατηρούμε κατ' αρχάς ότι το Spielraum διακρίνεται από τις άλλες λέξεις του κειμένου ως «ξένο σώμα» και λειτουργεί σημειολογικά ως ανοίκεια λέξη που διατηρεί τον εξωτισμό της. Γλωσσικά, συνδέει το «παιχνίδι» (*Spiel*) και τον «χώρο» (*Raum*), που είναι οι ερμηνείες των δύο συστατικών της στη γερμανική γλώσσα. Ωστόσο, στην πρακτική της γλώσσας καταγωγής της, η ίδια η «ετυμολογική» ερμηνεία («παιχνίδι-χώρος») του ονόματος αυτού είναι μεταφορική παρά κυριολεκτική, αφού στα γερμανικά η λέξη Spielraum σημαίνει «ελεύθερος χώρος, περιθώριο» ως τεχνικός όρος, «ανοχή, χώρος ελευθερίας προσαρμογής» (Γιαννακοπούλου και Σιαρένου 1971). Όμως, στο κείμενο του de Certeau, μη μεταφρασμένη από τα γερμανικά (στην ελληνική έκδοση, αλλά και στο πρωτότυπο), η λέξη αποκρύπτει την αρχική της σημασία. Κατ' αυτή την έννοια, θα λέγαμε ότι το Spielraum εκφράζει μια αντιστικτική συνομιλία μεταξύ κυριολεξίας και μεταφοράς. Άλλωστε, η μεταφορά είναι και αυτή ένας τρόπος να φτάσουμε στην ου-

σιαστική κατανόηση της λέξης· όπως προτείνει, αν μια λέξη εφαρμόζεται σε μια σφαίρα όπου δεν ανήκει αρχικά, το πραγματικό, «γνήσιο» νόημά της αναδύεται πολύ καθαρά (Gadamer 1975).

Στο κείμενο του de Certeau, η λέξη Spielraum επενδύεται με μεταφορικά νοήματα, που αντηχούν τις κυριολεκτικές ερμηνείες των δύο συνθετικών της («παιχνίδι» και «χώρος»). Αντανακλώντας τις ιδιότητες του «παιχνιδιού», είναι το τμήμα, το «ανυπάκουο μέλος» ενός συστήματος που αντιστέκεται στα κυρίαρχα χαρακτηριστικά αυτού του συστήματος (τη μονοσημία, τον τεχνικό εξορθολογισμό, την οικονομική αύξηση). Σε αντίθεση με «τον άβακα που αποδίδει μια ταυτότητα σε κάθε υποδιαίρεσή του», είναι το κενό, η έλλειψη (η σχόλη). Στον αντίποδα της λειτουργικότητας, δεν παράγει κάποιο όφελος· είναι μια σπατάλη, μια «άσκοπη» δραστηριότητα. Είναι ποιητική, είναι τελετουργία, είναι μύθος («δαισιδαίμονια») και ό,τι άλλο έχει απωθήσει ο ορθολογισμός ως «παραπανίσιο». Από την άλλη, ως χωρική έννοια, το Spielraum υποδηλώνει τα τμήματα της πόλης που την καθιστούν «κατοικήσιμη», τους χώρους που αφήνουν «περιθώρια» («χώρους που επιτρέπουν την κίνηση») για παιχνίδι. Ταυτίζεται με τις «χαραμάδες», τις «ρωγμές» στην τεχνοδομή της πόλης, που υπαγορεύει σε κάθε τμήμα της μια λειτουργία και στους χρήστες της μια συγκεκριμένη, προγραμματισμένη συμπεριφορά.

Ταυτόχρονα, μέσα στο κείμενο του de Certeau, το Spielraum συνδέεται με μια συνολική κριτική της παραγωγής της πόλης. Αντιπροσωπεύει τον «τόπο» πραγμάτωσης χωρικών πρακτικών που θεωρούνται εκτός χρησιμότητας, άνευ σκοπού ή κέρδους, που έχουν αμφίρροπη εξέλιξη και πολλές διαφορετικές σημασίες, που αποτελούν μικρογραφία «τελετής», που παράγουν αφηγήσεις – με άλλα λόγια, πρακτικών παιχνιδιού. Παρότι οι πρακτικές αυτές δεν «προβλέπονται», ούτε έχουν προγραμματιστεί, δίνουν ζωή στην κατά τα άλλα μονόσημη λειτουργικιστική πόλη που παράγει η τεχνοκρατική πολεοδομία. Η προσέγγιση του αστικού χώρου ως «πεδίου παιδιάς» αντιδιαστέλλεται με τη θεώρησή του στην κλασική πολεοδομία, δηλαδή ως υποδοχέα λειτουργιών και χρήσεων γης, με τον ίδιο τρόπο που η μουσική διαφέρει από το χτύπημα του μετρονόμου. Ο **Henri Lefebvre**, στο έργο του για τη ρυθμανάλυση (Lefebvre and Regulier 1996), αναφέρεται στη θεμελιώδη διαφορά μετρονόμου και μουσικής: ο μετρονόμος παρέχει στη μουσική ένα γραμμικό τέμπο ενώ στην πραγματικότητα τα χρονικά στοιχεία της μουσικής είναι τόσο ρυθμικά όσο και μετρικά – αυτό εκφράζεται παραδειγματικά στην ύπαρξη της παύσης στη μουσική. Συμφωνώντας με τον Theodor Adorno ότι το έργο της τέχνης αντιστέκεται στη ρουτίνα, γράφει ότι «το έργο τέχνης δείχνει τη νίκη του ρυθμικού πάνω στο γραμμικό, ενσωματώνοντάς το χωρίς να το καταστρέφει» (Aronowski 2007, 151). Όπως και ο de Certeau, ο Lefebvre προτείνει την επανεισαγωγή μέσα στον αστικό χώρο της τέχνης και του παιγνιώδους.

Τέλος, χωρίς αυτό να δηλώνεται από τον de Certeau, μπορούμε να προσθέσουμε ότι το Spielraum αντλεί το οντολογικό του πρότυπο από την παιδική ηλικία: το πρώτο του συστατικό, το παιχνίδι (*Spiel*), είναι ένας καθοριστικός τρόπος με τον οποίο το παιδί συσχετίζεται με τον κόσμο, τον πραγματικό χώρο (*Raum*) που το περιβάλλει. Ο ίδιος ο de Certeau, άλλωστε, κάνει τη σύνδεση πόλης - παιδικής ηλικίας αμέσως στη συνέχεια, στο κεφάλαιο «Παιδική ηλικία και μεταφορά τόπων». Όλη

η εμπειρία της παιδικής ηλικίας δεν είναι παρά ένα πέρασμα, μια μεταφορά στον άλλο, και αυτό κάνει το παιδί με το παιχνίδι, το κατεξοχήν χαρακτηριστικό της παιδικής ηλικίας: το παιδί που παίζει με την εικόνα του εαυτού του μπροστά στον καθρέφτη επιτελεί με το παιχνίδι του και μια χωρική πρακτική. Μεγαλώνοντας, το πεδίο για το παιδί εκτείνεται ολοένα και περισσότερο και, από τον καθρέφτη της βρεφικής ηλικίας, φτάνει στη μέση παιδική ηλικία να αγκαλιάσει όλη την πόλη.

Ως πρωταγωνιστής αυτού του βιβλίου, η έννοια του Spielraum σαφώς διαφοροποιείται ως προς τη σημασία της σε σχέση με εκείνη που της προσδίδει ο de Certeau. Το Spielraum έρχεται να οριστεί εδώ ως ερευνητικό θέμα ή υποκείμενο (*research subject*), μονολεκτικό κύριο όνομα για την περιγραφική ονομασία «παιδί, παιχνίδι, πόλη». Γράφεται με κεφαλαίο το αρχικό γράμμα, όπως όλα τα ουσιαστικά στη γερμανική γλώσσα – ένας κανόνας που στα ελληνικά ισχύει μόνο για τα κύρια ονόματα. Με αυτή την ανορθόδοξη γραφή, που σηματοδοτεί τη νοηματική προαγωγή του σε όνομα υποκειμένου, θα το συναντά ο αναγνώστης σε αυτό το κείμενο. Στην παρούσα έρευνα, το Spielraum «σημαίνει» (τόσο με την έννοια της σημασίας όσο και με την έννοια του σήματος) *τον κοινό θεωρητικό τόπο όπου συναντιέται το παιχνίδι και το παιδί με τον (αστικό) χώρο.*

1.3 Η ανάγκη για μια διαφορετική επιστημολογική προσέγγιση της σχέσης των παιδιών με την πόλη

Στα επόμενα μέρη του βιβλίου, ο αναγνώστης θα βρει μια διεξοδική επισκόπηση της βιβλιογραφίας για το παιδί και για το παιχνίδι, αλλά εδώ είναι σημαντικό να αναφερθούμε στην έννοια της «πόλης», που, αν και η περισσότερο υλική από τις τρεις έννοιες, μοιάζει να είναι και η δυσκολότερη στο να οριστεί. Όπως γράφει ο **Georges Perec**: «Μην είσαι πολύ βιαστικός στην προσπάθειά σου να βρεις έναν ορισμό της πόλης: είναι υπερβολικά μεγάλος, και κατά πάσα πιθανότητα θα κάνεις λάθος» (Περέκ 2000, 84). Στην παρούσα μελέτη, η λέξη «πόλη» δεν περιγράφει μόνο τα υλικά χαρακτηριστικά του χώρου της, αλλά αναφέρεται στην αστική ζωή όπως αυτή ανένα εξελίσσεται σε αλληλεπίδραση με τον χώρο, και στον ίδιο τον χώρο ως προϊόν μιας περίπλοκης διαδικασίας παραγωγής. Το αστικό τοπίο και η αστική ζωή συνδέονται άρρηκτα, από τη μια επειδή η μορφή έχει σημασία και από την άλλη επειδή ο ίδιος ο σχεδιασμός είναι αστική πράξη: παίρνει θέσεις, διαμορφώνει κρίσεις και επηρεάζει το συλλογικό, με τα «τεχνικά» εργαλεία που διαθέτει.

Στη σημερινή συνθήκη, καθώς η αστικοποίηση εντείνεται με ραγδαίους ρυθμούς, η σχέση των παιδιών με την πόλη αποκτά αυξανόμενη σημασία. Τα τελευταία πενήντα χρόνια, η θεωρητική έρευνα αναδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο του αστικού περιβάλλοντος στη ζωή των παιδιών και στη μελλοντική τους ευημερία ως ενηλίκων. Οι σχετικές μελέτες εξετάζουν θέματα όπως το πώς η ζωή των παιδιών επηρεάζεται από την αστικοποίηση, σε παγκόσμιο επίπεδο (Lynch 1977· Chawla 2000), πώς τα υλικά χαρακτηριστικά του αστικού χώρου επιδρούν στη νοητική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών (Christensen and O'Brien 2003· Karsten and van Vliet 2006) και στον βαθμό της αυτόνομης κινητικότητάς τους (Hillman, Adams, and Whitelegg

1990· Kytta 2004), καθώς και στο πώς οι χωρικές συνθήκες καθορίζουν τη σωματική υγεία και τη συναισθηματική ευημερία των παιδιών (Hüttenmoser 1995· Buss 1995).

Όμως, από το άλλο άκρο της σχέσης παιδιών και πόλης, δηλαδή από τη μεριά της πόλης, παιδοκεντρικές προσεγγίσεις έχουν υπάρξει σπάνια και αποσπασματικά, απέχοντας πολύ από το να δημιουργήσουν μια σχεδιαστική τάση ή σχολή σκέψης στην πολεοδομία. Διαπιστώνει κανείς ένα χάσμα μεταξύ των θεωρητικών μελετών, από τη μια, και της πρακτικής του αστικού σχεδιασμού, από την άλλη. Το πώς τα παιδιά εμπλέκονται ως χρήστες στον σχεδιασμό της πόλης καθρεφτίζει τη θέση των παιδιών στον ίδιο τον χώρο της. Παρά την αναμφισβήτητη σημαντική στροφή που έγινε στις αρχές του 20ού αιώνα στους θεωρητικούς λόγους για την παιδική ηλικία, με τη λεγόμενη «παιδαγωγική επανάσταση», οι πραγματικές συνθήκες αστικής ζωής από την αρχή του μοντερνισμού μέχρι σήμερα βρίσκονται σε σύγκρουση με τις ανάγκες των παιδιών. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, η θέση των παιδιών στην πόλη κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα παρέμεινε στο νοητό και πραγματικό περιθώριο, παρακολουθώντας, κατά κάποιον τρόπο, τη θέση της «παιδικότητας», που προσδιορίζεται ως μια κατηγορία ετερότητας, δηλαδή με όρους γκετοποίησης, ρομαντικοποίησης και αφαίρεσης.

Η περιθωριοποίηση αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στην απουσία των παιδιών τόσο στον θεωρητικό λόγο όσο και στην πρακτική της αρχιτεκτονικής στην αστική κλίμακα. Αλλά και εκτός των επιστημών του χώρου, εντός της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας ή της γεωγραφίας, οι επιμέρους κλάδοι που ασχολούνται με την παιδική ηλικία φαίνεται να ακολουθούν την επιστημολογική μοίρα του κατεξοχόν κλάδου που πραγματεύεται το θέμα του παιδιού, δηλαδή της παιδαγωγικής: κατ' αναλογία με το αντικείμενό τους, το παιδί, βρίσκονται και οι ίδιοι στο περιθώριο των κυρίαρχων λόγων από τους οποίους προέρχονται. Το Spielraum, αντίθετα, είναι ο θεωρητικός τόπος που συγκεντρώνει τις εισροές από τους διακριτούς επιστημονικούς κλάδους, χωρίς όμως να ανήκει εξ ολοκλήρου σε κανέναν από αυτούς και διατηρώντας την ιδιαίτερη στόχευσή του: να «κάνει χώρο» για τα παιδιά και το παιχνίδι στην πόλη, συνδέοντας τη θεωρία με την πρακτική του αστικού σχεδιασμού (Εικ. 1.3).

Η συζήτηση που ξεκίνησε στην αυγή του 20ού αιώνα, που για τους οραματιστές παιδαγωγούς όπως η **Maria Montessori** θα ήταν ο «αίώνας του παιδιού», εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά επίκαιρη και το ερώτημα κατά πόσο ο σύγχρονος πολιτισμός βελτίωσε τη θέση και τη ζωή των παιδιών σε σχέση με την προνεωτερική εποχή παραμένει δύσκολο να απαντηθεί. Από τα τέσσερα δισεκατομμύρια ανθρώπους που ζουν σε αστικές περιοχές σήμερα, σχεδόν το ένα τρίτο είναι παιδιά, ενώ υπολογίζεται ότι μέχρι το 2050 σχεδόν το 70 τοις εκατό των παιδιών στον κόσμο θα ζουν σε πόλεις (Child Friendly Cities Initiative 2022). Αυτή η δημογραφική μετακίνηση προς τις αστικές περιοχές, και οι ευκαιρίες και οι προκλήσεις που συνδέονται με αυτήν, οδηγούν τη διεθνή κοινότητα σε μια επανεξέταση των πόλεων και των ατομικών και συλλογικών ρόλων και ευθυνών μας στο πώς σχεδιάζονται και λειτουργούν. Από τη σκοπιά του αστικού σχεδιασμού, επομένως, η ανάγκη να συμπεριλάβουμε τα παιδιά στην πόλη –ως χρήστες, ως πολίτες και ως συν-σχεδιαστές– είναι περισσότερο από ποτέ άλλοτε επείγουσα.